

РОЗДІЛ IV *Спеціальна педагогіка* *та соціальна робота*

Janusz Skwarek, Zdzisław Kazanowski –
PWSZ w Zamościu

Specyfika oddziaływań resocjalizacyjnych w zakładzie karnym

Prezentowany artykuł dotyczy specyfiki oddziaływań resocjalizacyjnych w zakładach karnych w Polsce. Autorzy wskazali na funkcje i cele kary pozbawienia wolności oraz opisali zakład karny jako instytucję resocjalizacyjną. Szczególną uwagę zwrócono na zasady, formy i środki oddziaływań penitencjarnych, w tym system nagród i kar. W pracy resocjalizacyjnej z osadzonymi istotnym jest również wykorzystanie wzorów kulturowych: osobowych, społecznych i aktywności.

Słowa kluczowe: kara pozbawienia wolności, resocjalizacja osadzonych, zakład karny.

Funkcje i cele kary pozbawienia wolności. Literatura przedmiotu wskazuje, że kara kryminalna powinna przede wszystkim być dolegliwością dla sprawcy, który dopuścił się karygodnego czynu. Stopień dolegliwości tej kary jest oczywiście różny. Dolegliwość ta może odnosić się do strefy fizycznej, psychicznej lub strefy społecznej człowieka. Należy wspomnieć również o innej kwestii, a mianowicie, o problemie zróżnicowania tych kar. W art. 32 obowiązującego obecnie Kodeksu Karnego Wykonawczego do tych kar zalicza się między innymi: grzywnę, ograniczenie wolności, pozbawienie wolności oraz dożywotnie pozbawienie wolności. W artykule 39 istnieje zapis, że oprócz wymienionych kar są stosowane dodatkowe środki karne, takie jak np. pozbawienie praw publicznych, czy też zakaz zajmowania określonego stanowiska. Jednakże należy dodać, że najczęstszą karą w naszym kraju jest nadal kara pozbawienia wolności. Do tego dochodzi warunkowe zawieszenie kary pozbawienia wolności. Środek ten spotkał się na początku z krytyką, jednak obecnie jest powszechnie stosowany [1, s. 347].

Kara pozbawienia wolności posiada różne funkcje. „Funkcja odwetowa” wynika z teorii odpłaty za przestępstwo. „Funkcja eliminacyjna” ma na celu uniemożliwienie sprawcy popełnienia nowych przestępstw poprzez izolację i wykluczenie go z normalnego społeczeństwa oraz uchronienie ludzi wolnych przed przestępcą i jego wyczynami. Sama izolacja zatrzymanego nie wyklucza jednak sposobności popełnienia nowych czynów karalnych. Poza tym często słyszy się o agresji między osadzonymi, np. przypadkami częstego znęcania się zarówno fizycznego jak i psychicznego. Funkcja ta pokazuje, że zatrzymany jest z gruntu kimś złym, kto nie jest zdolny do kierowania się zasadami etycznymi oraz refleksji moralnej. Funkcję eliminacyjną kiedyś pełniła tradycyjnie kara śmierci lub kara dożywotniego więzienia, jednak obecnie funkcję tę pełni długoterminowa izolacja więzienna. „Funkcja odstraszająca”, w przeciwieństwie do powyższej funkcji, dotyczy nie tylko skazanych, lecz także tych, którzy nie mieli do czynienia z przestępstwem. Funkcja ta zakłada, że ludzie dokonujący wyboru pomiędzy zachowaniem społecznym, a antyspołecznym są świadomi, jakie będą ewentualne straty lub zyski danego postępowania. Zakłada się również, że w tym procesie człowiek jest w stanie przewidzieć, jakie przykrości mogą go spotkać w przypadku utraty wolności. Należy zauważyć, że nie bez znaczenia jest uprzednie doświadczenie człowieka, ponieważ dla osób wcześniej już zatrzymanych inne znaczenie ma ponowna utrata wolności. Można więc stwierdzić, że odstraszająca siła kary pozbawienia wolności zależy od cech osobowości potencjalnego sprawcy. Najczęściej wymienianą funkcją kary jest „funkcja poprawcza”, zwana inaczej resocjalizacyjną, wychowawczą lub też redukcyjną. Ta funkcja cechuje się pozytywnym przesłaniem, że każdy może ulec zmianie na lepsze [12, s. 73].

A. Lewicki, L. Paryzek i B. Waligóra podkreślają, że funkcje poprawcze kary więziennej kształtowały przez pewien czas dwa różne poglądy dotyczące predyspozycji człowieka do czynów karalnych. Pierwszy pogląd wskazuje, że człowieka charakteryzuje dobro i moralność z natury, a popełnione czyny przestępcze są pomyłką wynikającą z niedostatku refleksji moralnej. Przebywanie w zakładzie karnym ma stworzyć osadzonemu możliwość do zastanowienia się nad własnym postępowaniem w celu zrozumienia, że jego zachowanie było niewłaściwe i niemoralne. Drugi pogląd w przeciwieństwie do poprzedniego głosi, że przestępczość jest psychicznym nieprzystosowaniem i wymaga specyficznego leczenia, tak jak wszelkie

odchylenia od normy psychicznej. Tym właśnie leczeniem ma być kara pozbawienia wolności. Funkcja poprawcza kary pozbawienia wolności realizowana jest przez system kar i nagród, pracę fizyczną, kształcenie zawodowe oraz ogólne, jak również działalność kulturalno-oświatową. Istotne jest, że poza efektywnością resocjalizacyjną znaczenie mają, takie czynniki jak, wypełnienie czasu izolacji osadzonych i zachowanie u nich zdrowia psychicznego [5, s. 93].

Zdaniem H. Machela resocjalizacja penitencjarna obejmuje dwa zasadnicze cele: cel minimum oraz cel maksimum. „Cel minimum” można określić jako taki stan osobowości osadzonego, który umożliwi mu funkcjonowanie w społeczeństwie (po zwolnieniu z zakładu karnego) w sposób nienaruszający norm prawnych. Osiągnięcie celu minimum zabezpiecza byłego przestępcę przed recydywą. „Cel maksimum” można określić, jako taki stan osobowości osadzonego, który umożliwi mu funkcjonowanie w społeczeństwie nie tylko w sposób nienaruszający norm prawnych, ale także w sposób respektujący wiele istotnych i ważnych dla życia społecznego norm moralnych. Osiągnięcie drugiego celu chroni byłego przestępcę po opuszczeniu zakładu karnego zarówno przed konfliktem z prawem (a więc przed recydywą), jak i przed konfliktami z ogólnie obowiązującymi czy też ogólnie uznanymi normami moralnymi. Osiągnięcie celu maksimum pozwala człowiekowi, który odbył (w części lub w całości) karę pozbawienia wolności, na ułożenie sobie życia w zgodzie z podstawowymi standardami społecznymi, ułatwia zatem readaptację i reintegrację społeczną. Osiągnięcie celu minimum pozwala byłemu więźniowi na funkcjonowanie na pograniczu normy prawnej, ale często nie chroni go przed naruszeniem niektórych norm moralnych. Cel maksimum oznacza zminimalizowanie nieprzystosowania społecznego lub jego zupełną likwidację. Oba te cele ograniczają się do strefy zachowania zgodnego z oczekiwaniami społeczeństwa lub z wycofaniem się z aktywności przestępczej w następstwie dokonanego racjonalnie wyboru. Pierwsza ewentualność wiąże się z aprobatą społeczeństwa, druga natomiast może wskazywać brak jakiegokolwiek resocjalizacji [6, s. 17-18].

Resocjalizacja penitencjarna powinna uwzględniać różne cele. Oprócz wymienionych celów minimum i maksimum, konieczne jest też uwzględnienie celu apogeum zmierzającego do samorealizacji, a więc kreowania własnej wartości. Dlatego w związku z tym trzecim celem przed personelem penitencjarnym, a szczególnie przed psychologami więziennymi stoi bardzo odpowiedzialne zadanie polegające na wnikliwym zmodernizowaniu diagnozy oraz psychokorekcji [7, s. 253].

Zakład karny jako instytucja resocjalizacyjna. Resocjalizacja osadzonych w zakładzie karnym jest trudnym i złożonym zadaniem. Stanowi ona proces zmian w obszarze osobowości człowieka, a jej celem jest zlikwidowanie lub znaczne zmniejszenie nieprzystosowania społecznego u osób do których jest adresowana” [6, s. 20]. Resocjalizacją penitencjarną określamy resocjalizację w zakładzie karnym, w której nie chodzi tylko o przekazanie pewnej wiedzy i wywołania nowych stylów zachowania, lecz zmianę nawyków w charakterze, a przede wszystkim o całkowite wyeliminowanie antyspołecznych i aspołecznych zachowań człowieka [6, s. 21]. Zabiegi pedagogiczne o charakterze resocjalizacyjnym w zakładzie karnym są oddziaływaniami penitencjarnymi, które zmierzają w kierunku „doprowadzenia do stanu poprawnego przystosowania społecznego jednostki, a następnie ukształtowania takich cech jej zachowania i osobowości, które będą jej gwarantować optymalne uspołecznienie i twórcze funkcjonowanie w społeczeństwie, którego normy i wartości będzie respektować” [9, s. 10]. Również J. Kwieciński i B. Waligóra akcentują, że głównym celem wychowania resocjalizacyjnego jest doprowadzenie jednostki społecznej do poprawnego stanu przystosowania do życia w społeczeństwie oraz ukształtowania tych cech zachowania i osobowości, które będą w stanie jej zagwarantować optymalne, samodzielne i kreatywne funkcjonowanie w społeczeństwie, którego wartości i normy będzie ona akceptować. Resocjalizacja pod względem metodycznym dostarcza nam wielu wskazówek pozostawiając wychowawcy swobodę wyboru zindywidualizowanych rozwiązań resocjalizacyjnych. W oddziaływaniach na osadzonych podkreśla się przede wszystkim znaczenie pracy, zwłaszcza sprzyjającej zdobywaniu odpowiednich kwalifikacji zawodowych, nauczanie, zajęcia kulturowo-oświatowe i sportowe, podtrzymywanie kontaktów z rodziną i światem zewnętrznym oraz środki terapeutyczne” [3, s. 102]. Coraz częściej dodaje się do tego nagrody i kary dyscyplinarne. Stosowanie wobec osadzonych różnego rodzaju środków i metod, które zmierzają do poprawy ich zachowania, opiera się zawsze i w dużej mierze na indywidualnych relacjach z nimi. Pomimo instytucjonalizacji kary pozbawienia wolności, zakres kontaktu osobowego

---

jest więc zagadnieniem ciągle istotnym. Pozytywna relacja osadzonego z wychowawcą lub innym członkiem personelu zakładu karnego jest niezbędnym elementem efektywnego procesu resocjalizacji. Wpływa na zwiększenie motywacji osadzonego do pracy nad sobą, daje podstawy szczerego, opartego na wzajemnym zaufaniu kontaktu, który umożliwi trafne określenie potrzeb osadzonego, a tym samym bardziej adekwatne dostosowanie środków oddziaływania penitencjarnego” [3, s. 103-104].

I. Niewiadomska wskazuje na zasady resocjalizacji w zakładzie karnym, gwarantujące skuteczność zastosowanych metod. Autorka zalicza do nich między innymi: *zasadę poszanowania godności*, mówiącą o traktowaniu osadzonych z szacunkiem. Stosując tą zasadę można utrzymać pozytywne relacje między personelem a osadzonymi, jak również wzmocnić autorytet wychowawcy. Kolejną zasadą jest *zasada instancji obiektywnych*, której realizacja związana jest z odwoływaniem się działalności naprawczej do prospołecznych wartości i norm postępowania. Bardzo ważną zasadą jest *zasada tworzenia środowiska wychowawczego*, która mówi o rozmieszczaniu osadzonych w celach, oddziałach oraz grupach zajęciowych, tak aby wzajemnie się nie demoralizowali, lecz tworzyli w miarę jednolite środowisko społeczne i byli jak najlepiej zabezpieczani przed brutalnością podkultury więziennej. Kolejna zasada – *zasada profesjonalizmu*, mówi o tym, że oddziaływaniami resocjalizacyjnymi musi zajmować się odpowiednio przygotowany personel, którego profesjonalizm umożliwia realizację procesu psychokorekcyjnego. Do zespołów specjalistycznych zaliczać się będą psychologowie, pedagodzy resocjalizacyjni, socjolodzy, psychiatrzy, bibliotekarze, instruktorzy wychowania fizycznego, którzy są profesjonalnie przygotowani i przeszkoleni do pracy z osadzonymi w zakładach karnych. Personel penitencjarny może redukować skutki izolacji więziennej u osadzonego, jak również pomagać mu w zmianie postaw w stosunku do samego siebie i otoczenia społecznego. Istotną rolę odgrywa *zasada indywidualizacji*. Zasada polega na tym, że środki oddziaływania powinny być indywidualnie dostosowane do każdego osadzonego, stopnia jego demoralizacji, podatności na wpływy resocjalizacyjne oraz do charakteru popełnionego przestępstwa. Kolejną zasadą jest *zasada wolnej progresji*, co oznacza uzależnienie warunków odbywania kary, a także zakresu kontaktów osadzonego ze światem zewnętrznym, od jego postaw i zachowań. Należy też wspomnieć o *zasadzie odpowiedzialności*, która łączy się z koncepcją oddziaływań poprawczych, podczas których osadzeni mają możliwość wybierania różnych zachowań i ponoszenia pełnych konsekwencji za swoje czyny. Celem przypisywania odpowiedzialności za dokonywane wybory jest uczenie ról społecznych, które z jednej strony pozwalają na pozytywną readaptację społeczną, a z drugiej – mają chronić przed powrotem do świata przestępczego. Kolejna *zasada normalności więźnia* opiera się na uwzględnieniu różnych kontaktów skazanych ze środowiskiem ludzi spoza więzienia i organizowaniu życia w zakładzie karnym na wzór funkcjonowania świata na wolności [8, s. 162-163].

Warto jeszcze raz podkreślić znaczenie środków oddziaływań penitencjarnych, które są szczegółowo określone w regulacjach prawnych, do których należą: praca, nauczanie, zajęcia kulturowo-oświatowe i sportowe, kontakty z rodziną i światem zewnętrznym, nagrody i kary dyscyplinarne, duszpasterstwo, nowe środki i metody oddziaływań na osadzonych [8, s. 163-164].

M. Kuć wskazuje na istotną rolę pracy, jednak nie można uznać jej za środek, którego zastosowanie spowoduje zawsze i wobec wszystkich skazanych zakładany efekt [3, s. 107]. Aby praca przyniosła pożądane efekty ważne jest spełnienie określonych warunków B. Hołysz twierdzi, że musi być ona pracą produktywną, mieć charakter pracy w kolektywie oraz musi podlegać tej samej ochronie, być w ten sam sposób wynagradzana co praca wykonywana na wolności. Poza tym osadzony powinien wykonywać pracę zgodnie ze swoim zawodem. Również istotne jest, aby praca była połączona z wyuczaniem zawodu, jeżeli osadzony wyuczonego zawodu nie posiada [1, s. 1360]. J. Kwieciński i B. Waligóra zauważają, że praca spełnia zarówno funkcję poprawczą, jak i readaptacyjną, czyli uczy i utrwała u osadzonych umiejętność uczciwego utrzymywania się po zwolnieniu z zakładu karnego. Wykonywana praca w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności czyni osadzonego podmiotem, co znajduje potwierdzenie w przepisach dotyczących zatrudnienia, łącznie z możliwością zawierania przez osadzonych indywidualnych umów o pracę. Poza tym praca jest również jednym z najskuteczniejszych sposobów przeciwdziałania deprywacji więziennej.

Osadzony zarabiając pieniądze ma możliwość zaspokojenia niektórych potrzeb biologicznych, ale przede wszystkim pracuje poza celą, nawiązuje nowe kontakty, wstępuje do nowych grup, pełni w nich odmienne role społeczne i dowolnie je zmienia. Poza tym może pomagać finansowo rodzinie, odzyskując poczucie własnej wartości. Wreszcie pracując w trakcie odbywania kary ma możliwość godnego wypracowania emerytury [4, s. 234].

Kolejnym środkiem resocjalizacyjnym jest według H. Machela nauczanie osadzonych oraz ich samokształcenie, co daje wiele korzyści, takich jak: pogłębianie wiedzy, rozwój zainteresowań, stymulację intelektu oraz kształtowanie cech charakteru, czyli ćwiczenie obowiązkowości, systematyczności, poczucia odpowiedzialności i nawyku pracy [7, s. 269]. Również M. Kuć, zauważa że edukacja osadzonych jest już od wielu lat bardzo ważnym środkiem wychowania w zakładach karnych, a odpowiednie wykształcenie stanowi warunek ich późniejszej adaptacji w społeczeństwie. Pozakodeksowe przepisy wskazują, że w zakładach karnych jest prowadzone przede wszystkim nauczanie dla uzyskania wykształcenia podstawowego oraz gimnazjalnego, a także w celu zdobycie wiedzy ogólnej oraz kwalifikacji zawodowych. Kwalifikując osadzonego do odpowiedniego poziomu kształcenia bierze się pod uwagę jego motywację, predyspozycje i przewidywany termin opuszczenia zakładu karnego. Kształcenie osadzonych w trakcie ich zatrzymania spełnia także funkcję wychowawczo-terapeutyczną. W ten sposób kształtuje się ich świat wartości i postaw, jak również ma to wpływ na ich przekonania i zachowania. Z terapeutycznego punktu widzenia nauczanie wpływa korzystnie na zdrowie psychiczne, wypełniając dużą część czasu wolnego, zmniejszając tym samym stopień dolegliwości kary. Zaletą nauczania więźniów jest również poszerzanie horyzontów poznawczych, powodując tym samym odkrycie skutecznych sposobów na przewyciężanie typowych pokus zakładu karnego. Nauczanie powinno więc dawać szanse, możliwości i budzić chęć do przewyciężania negatywnych i trudnych sytuacji życia więziennego [3, s. 119-120]. Wysiłek intelektualny i fizyczny, towarzyszący procesowi kształcenia przyczynia się do rozwoju takich cech charakteru, jak systematyczność i wytrwałość. Nauczanie powoduje ukierunkowanie do poprawy własnej sytuacji zarówno tej aktualnej, związanej z odbywaniem kary pozbawienia wolności, jak i wynikającej z posiadanego wykształcenia, zawodu oraz sytuacji ekonomicznej [3, s. 125].

Zajęcia kulturowo-oświatowe są również bardzo przydatne w procesie resocjalizacji i stanowią w warunkach izolacji więziennej integralną część środków resocjalizacji, które przyczyniają się do osiągnięcia podstawowych celów wykonywania kary pozbawienia wolności. Zajęcia te polegają głównie na zastosowaniu audycji radiowo-telewizyjnych, korzystaniu z książek, prasy, gier, uczestniczeniu w zajęciach świetlicowych. W ramach tych zajęć można prowadzić rozmowy z osadzonymi, mające często charakter dyskusji na aktualne i ważne tematy [3, s. 126]. Jest to podstawowy środek zagospodarowania czasu wolnego, który sprzyja aktywnemu wypoczynkowi i zaspokojeniu psychicznych potrzeb osoby izolowanej. Poza tym zajęcia te dają możliwość zmiany ról, gdyż skazany przestaje być biernym odbiorcą oferty proponowanej przez zakład karny oraz sam może inicjować i współdziałać w organizowaniu określonych przedsięwzięć. Kolejnym atutem zajęć kulturowo-oświatowych jest rozwój osobisty w wyniku rozbudzenia pozytywnych zainteresowań. Jest to tym bardziej istotne, ponieważ większość skazanych wywodzi się ze środowisk zaniedbanych kulturowo [8, s. 169]. I. Niewiadomska zwraca uwagę na ważny czynnik, który uzasadnia angażowanie osadzonych w zajęcia o charakterze twórczym i sportowym, gdyż zajęcia tego rodzaju prowadzą do redukcji napięcia, przejawów agresji oraz impulsywności. Zwraca się również uwagę na znaczenie gier zespołowych w procesie resocjalizacji. Wówczas zmiany w zachowaniach osadzonych mogą być wynikiem konieczności przestrzegania regulaminów, współpracy między zawodnikami, podporządkowania się zespołowi, poczucia odpowiedzialności oraz zaspokojenia potrzeb sukcesu lub zwiększenia poczucia własnej wartości [8, s. 169-170].

W procesie resocjalizacji bardzo ważne jest podtrzymywanie kontaktów z rodziną, bliskimi i światem zewnętrznym. Bezpośredni kontakt osadzonych ze światem zewnętrznym nie musi przynosić tylko negatywnych skutków, a wręcz przeciwnie, może zapewnić różnorodne korzyści, zarówno osadzonemu, jak i społeczeństwu. Korzyści to oczywiście podtrzymywanie więzi emocjonalnych z najbliższymi, wsparcie osadzonego w znoszeniu dolegliwości uwięzienia oraz zachowanie poczucia pewności co do miejsca swojego przyszłego powrotu. Jednakże najważniejszą korzyścią jest autentyczna przemiana wewnętrzna dokonana

---

z pomocą jego rodziny i bliskich [7, s. 270]. Istnieje wiele różnych możliwości kontaktu osadzonego ze środowiskiem wolnościowym. Należą do nich: korespondencja, przekazy pieniężne, paczki, prasa, dostęp do radia i telewizji, rozmowy telefoniczne, a także kontakty bezpośrednie – widzenia regulaminowe z rodziną, widzenia małżeńskie, urlopy okolicznościowe, krótkie oraz dłuższe opuszczanie zakładu karnego, przepustki do pracy lub do szkoły, przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności oraz organizowanie specjalnych zakładów umożliwiających zamieszkanie z rodziną. Udzielanie przepustek osadzonym daje wiele korzyści, ponieważ u osób, które otrzymują przepustki stwierdza się zmniejszenie kar dyscyplinarnych oraz wzrost dyscypliny [7, s. 271].

Jednakże najczęstszą formą oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych jest karanie i nagradzanie osadzonych. Systemy nagród i kar są ważnymi środkami oddziaływań poprawczych, ponieważ są skutecznymi bodźcami do przemiany osadzonych. Nagrody dają motywację i zachęcają do pozytywnej zmiany, kary natomiast wywołują wzmocnienia negatywne, mające na celu wyeliminowanie zachowań niepożądanych. Charakter resocjalizacyjny kar i nagród z założenia podporządkowany jest celom i zasadom wykonywania kary pozbawienia wolności [8, s. 72].

Wyróżniającemu się dobrym zachowaniem osadzonemu mogą zostać przyznane nagrody. Mogą być one przyznane również w celu zachęcenia go do poprawy zachowania. Nagrodami są między innymi:

- zezwolenie na dodatkowe lub dłuższe widzenie;
- zezwolenie na widzenie bez osoby dozorującej;
- zezwolenie na widzenie w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej;
- zatarcie wszystkich lub niektórych kar dyscyplinarnych;
- nagroda pieniężna lub rzeczowa;
- zezwolenie na widzenie bez dozoru, poza zakładem karnym z najbliższą osobą, na okres nie dłuższy niż 30 godzin;
- zezwolenie na opuszczenie zakładu karnego na okres do 14 dni;
- pochwała;
- zezwolenie na częstsze branie udziału w zajęciach kulturowo-oświatowych lub sportowych;
- zezwolenie na przekazanie osobie wskazanej upominku;
- zezwolenie na odbywanie widzeń we własnej odzieży;
- zezwolenie na otrzymanie dodatkowej paczki żywnościowej;
- zezwolenie na dodatkowe zakupy artykułów spożywczych i wyrobów tytoniowych oraz przedmiotów dopuszczonych do sprzedaży w zakładzie karnym;
- zezwolenie na rozmowę telefoniczną skazanego ze wskazaną osobą na koszt zakładu karnego [2, poz. 557].

Wielu autorów literatury przedmiotu uznaje karę jako jeden z pozytywnych środków w pracy wychowawczej i kształtowaniu osobowości człowieka. J. Sikora podkreśla przy tym, że każda kara, zarówno fizyczna, jak i moralna, obliczona jest na to, aby poprzez przykrość, cierpienie i ból wywołać hamulcowy odruch warunkowy. Odruch dający uczucie strachu na samą myśl o tym, że przy kolejnym niewłaściwym kroku, powtórzy się doświadczony już ból, przykrość i cierpienie [10, s. 66].

Kodeks Karny Wychowawczy mówi o tym, że skazany podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej za naruszenie nakazów lub zakazów wynikających z ustawy, regulaminu lub innych przepisów wydanych na jej podstawie, albo ustalonego w zakładzie karnym porządku [2, poz. 557]. Jeżeli skazany dokona przekroczenia określonych zasad podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej. Karami dyscyplinarnymi są:

- nagana;
  - pozbawienie wszystkich lub niektórych niewykorzystanych przez skazanego nagród lub ulg, albo zawieszenie ich wykonania na okres do 3 miesięcy;
  - pozbawienie skazanego korzystania z udziału w niektórych zajęciach kulturowo- oświatowych lub sportowych, za wyjątkiem korzystania z książek i prasy na okres do 3 miesięcy;
-

- pozbawienie możliwości otrzymywania paczek żywnościowych na okres do 3 miesięcy;
- pozbawienie lub ograniczenie możliwości dokonywania zakupów artykułów żywnościowych lub wyrobów tytoniowych na okres do 3 miesięcy;
- zezwolenie na widzenia, uniemożliwiające bezpośredni kontakt osoby odwiedzającej na okres do 3 miesięcy;
- obniżenie kwoty wynagrodzenia za pracę do 25 % na okres do 3 miesięcy;
- umieszczenie w celi izolującej na okres do 28 dni [10, s. 34].

Istotną rolę odgrywa na terenie zakładu karnego duszpasterstwo. I. Niewiadomska uważa, że wewnętrzna przemiana jest konieczna do zaistnienia poprawy moralnej skazanego, a religia jest w tym momencie bardzo pomocna. Chodzi o to, że duża aktywność w zakresie praktyk religijnych ma wpływ na wzrost zachowań o charakterze prospołecznym. Autorka twierdzi, że więźniowie o wysokiej religijności są bardziej zdyscyplinowani oraz popełniają rzadziej przestępstwa w trakcie pobytu w zakładzie karnym. Mają mniej konfliktów interpersonalnych, zarówno z innymi osadzonymi, jak i personelem więziennym [8, s. 174].

Według M. Kuc kapelan więzienny odgrywa istotną rolę w procesie resocjalizacji. Jeden z przepisów Kodeksu Karnego Wykonawczego (art. 102 ust. 3 KKW) mówi o prawie osadzonego do korzystania z wolności religijnej. Osadzony ma więc prawo do korzystania z posług religijnych oraz uczestnictwa w nabożeństwach kościelnych, które są odprawiane w dni świąteczne w zakładach karnych oraz poprzez transmisje nabożeństw w radio lub telewizji. Odpowiednio ukształtowane sumienie, może być gwarantem trwałości wysiłków pracy resocjalizacyjnej w trakcie pobytu w zakładzie karnym [8, s. 153-154].

Podsumowanie. Reasumując powyższe rozważania należy jeszcze raz docenić znaczenie środków oddziaływań penitencjarnych, do których należą: praca, nauczanie, zajęcia kulturowo-oświatowe i sportowe, kontakty z rodziną i światem zewnętrznym, nagrody i kary dyscyplinarne, duszpasterstwo, jak również inne nowe środki i metody oddziaływań na osadzonych.

Warto także zauważyć, że w pracy resocjalizacyjnej z osadzonymi istotnym jest również wykorzystanie wzorów kulturowych: osobowych, społecznych i aktywności. J. Skwarek za St. Górski podkreśla fakt, że wzory osobowe reprezentowane są najczęściej przez rzeczywiste lub fikcyjne postacie z życia, literatury lub filmu, posiadające takie cechy, jakie chcielibyśmy wykształcić u osadzonych. Należy pamiętać jednak, że dla wielu z nich szczególnie atrakcyjne są takie cechy jak siła, odwaga, zaradność i spryt życiowy. Dobór wzorców powinien zatem uwzględniać tego rodzaju właściwości, umiejętnie użyte w procesie resocjalizacyjnym. Ponadto wzory osobowe winny respektować istnienie realnych możliwości wcielenia ich do postaw osadzonych, a sposób przedstawienia „wzorców” powinien poruszać ich emocjonalnie. Równie ważne są eksponowane wzory społeczne, które dotyczą cech reprezentowanych przez pewne zbiorowości ludzi. Aby oddziaływanie było skuteczne należy wykorzystywać wszelkie dostępne formy prezentacji np.: środki masowego przekazu, film, literaturę, spotkania z ciekawymi ludźmi. Natomiast wzory aktywności, obejmują wszystkie podstawowe dziedziny życia wychowanka: naukę, pracę i rekreację. Są to również wzory życia rodzinnego, miłości, przyjaźni, zabawy, odpoczynku, postawy wobec ludzi i t.p. Ich wpływ uzależniony jest od odpowiednich, bezpośrednich kontaktów podopiecznego z tradycją historyczną, literaturą i sztuką. Faktem jest, że kontakt z dobrami kultury często skutecznie przeciwstawia się nawet długotrwałym, negatywnym wpływom środowiska, w którym dominowały wartości pozbawione głębszych treści. Stwierdzenie to jest szczególnie ważne w odniesieniu do resocjalizacji osób, których wykołajenie społeczne wynika nie tyle z wrogości wobec obowiązujących norm i systemu wartości, ile z niskiego poziomu uspołecznienia środowiska kulturalnego [11].

Bibliografia

1. Hołysz B., Kryminologia, Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis, Warszawa 2004.
  2. Kodeks Karny Wykonawczy Dz. U. z dnia 2 sierpnia 1997 r. Nr 90.
  3. Kuc M., Indywidualizacja wykonywania kary pozbawienia wolności, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2007.
  4. Kwieciński J., Waligóra B., Zatrudnienie w strategii readaptacji społecznej skazanych – na przykładzie zakładu karnego we Wronkach, [w:] Skafiriak B. (red.), Pomoc postpenitencjarna w kontekście strategii działań resocjalizacyjnych, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2007.
  5. Lewicki A., Paryzek L., Waligóra B., Podstawy psychologii penitencjarnej, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1969.
  6. Machel H., Psychospołeczne uwarunkowania pracy resocjalizacyjnej personelu więziennego. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2001.
-

7. Machel H., Więzienie jako instytucja karna i resocjalizacyjna, Wydawnictwo ARCHE, Gdańsk 2003.
8. Niewiadomska I., Osobowościowe uwarunkowania skuteczności kary pozbawienia wolności, Wydawnictwo KUL, Lublin 2007.
9. Pytka L., Pedagogika resocjalizacyjna, wybrane zagadnienia teoretyczne, diagnostyczne i metodyczne, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa 2000.
10. Sikora J., Problemy resocjalizacji w świetle badań psychologicznych, Instytut Problematyki Przeszłości PWN, Warszawa 1978.
11. Skwarek J., Analfabetyzm funkcjonalny jako jeden z czynników wykluczenia społecznego, Wyd. WSZiA, Zamość 2015
12. Szczepaniak P., Kara pozbawienia wolności a wychowanie, Wydawnictwo Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauki, Kalisz-Warszawa 2003.

Скварик Януш, Казановський Здзіслав. Специфіка соціальної ресоціалізації у в'язниці. У статті представлено специфіку соціальної ресоціалізації у в'язницях Польщі. Автори розкривають функції та мету ресоціалізації в пенітенціарній системі. Заклади відбування покарань розглядаються як інститути ресоціалізації. Особливу увагу приділено правилам, формам і засобам, в тому числі заохоченням і покаранням пенітенціарної системи. У роботі з ресоціалізації ув'язнених важливо також використовувати культурні моделі: особистісну і суспільну.

Ключові слова: позбавлення волі, ресоціалізація ув'язнених, пенітенціарна система.

Skwarek Janusz, Kazanowski Zdzislaw. Specificity of social resocialization in prison. The article is dedicated to the specificity of social resocialization in prisons of Poland. The authors reveal the functions and purpose of resocialization in the penal system. The institutions of serving punishment are considered as institutions of resocialization. Particular attention is paid to rules, forms and methods, including rewards and punishment of penal system. It is also important to use cultural models such as personal and public in work with resocialization of prisoners.

Keywords: imprisonment, resocialization of prisoners, penal system.
